

Nida Poderienė

Erdvė ir laikas

Pagrindinė užduotis:

Peržiūrėkite režisierės Jūratės Samulionytės trumpo metražo filmą „Laikiniai“ (2011) (Interneto prieiga <https://www.kinofondas.lt/filmas/laikiniai/>.) arba kitą pasirinktą filmą (pvz., A. Stonio, A. Matelio ar K. Kaupinio dokumentinį trumpo metražo filmą).

- 1) Įvardykite filmo temą, pagrindinę idėją.
- 2) Pasirinkite vieną iš vaizduojamos *erdvės epizodų* ir aprašykite pasirinktos veikėjos akimis, įtraukdami ir laiko (metų / paros / XXI amžiaus) nuorodas.

Kad atliktų užduotį, mokiniai turi išsiaiškinti erdvės ir laiko vaizdavimo grožiniame tekste ypatybes – atlikti žemiau pateiktas užduotis.

1. Prisiminkite 2 daiktus iš skirtingų gyvenimo laikotarpių, susijusių su skirtingomis vietomis. Aprašykite 5–7 sakiniais vietas su tais daiktais jose. Pavaizduodami vietas įtraukite konkrečias detales, kurios Jums atrodo svarbios, charakterizuojančios Jūsų vaizduojamą aplinką.

Laiko nuorodos erdvėje.

1. Iš aplinkos vaizdo galime spręsti apie laiką (metų, paros). Juk skirtingai, pavyzdžiui, tą pačią aikštę matysime dieną ir naktį, pavasarį ir žiemą. Perskaitytę kūrinių ištraukas, įvardykite erdvę ir laiką.

1)

*Ir beržų vytelės juodos
Šiaušias pumpurais,
Ir lakštingalėlių godos
Trykšta vakarais...*

Jonas Aistis „Pavasario simfonija“

2)

*Stambiais geltonais lapais liepos verkia.
Dvi varnos kranksi nežinia kodėl.
O liūtui liejasi vanduo pro gerklę,
Ir aukso klevas dreba kaip žvaigždė.*

Henrikas Radauskas „Fontanas“

2. Ne tik gamtos įvaizdžiais perteikiamas laikas. Perskaitykite pavyzdžius ir paaiškinkite, kokiomis detalėmis perteiktas paros ir (ar) metų laikas.

1) *Nusileido tamsiai pilkas dangaus drėgnumas: iki tvartelio stogo, iki svirties galo, iki padaržės šermukšnio. Ūba vartė rankose grubiai apdrožinėta medžio gabalą, paguldė ant delno, stengėsi kažką įžiūrėti. Pakilęs užsklendė duris, plūstelėjo iš vidaus skiedrų, pečiuko šilumos ir lovos*

šiaudų kvapas, pasivaideno akyse geltonas šviesos ratas, jaukiai suglaudžiantis į krūvą ramias mintis ir daiktus. Barkštelėjo degtukais, lovos apklotu uždengė langą, vėl pasiėmė medį į delnus.

Romualdas Granauskas „Duonos valgytojai“

2) Mergaitė priėjo prie lango ir pro sunkių užuolaidų plyšį pažvelgė laukan. Gatvelė jau buvo gyva – žmonės traukė į darbą, o prie šiukšlių konteinerių triūsė valkatos. Mergaitė užgesino šviesą, atitraukė užuolaidas ir pilkoje prieblandoje ėmė ruošti.

Bitė Vilimaitė „Megaitės romanas“

3. Pateiktą fragmentą pakeiskite taip, kad metų ir paros laiką galima būtų suprasti iš buitinių detalių.

Jiedu tyliai susėdo virtuvėje. Tėtis nieko neklausinėjo. Suprato, kad dabar verčiau nieko nesakyti. Tiesiog džiaugtis akimirka drauge. Nė vienas neįjungė šviesos. Tamsa ramino, viską švelnino. Pro langą matėsi, kaip sodą vis labiau balino sniegas. Jis užklojo tuščius gėlių lovėlius, nuogas liaunas krūmų šakeles. Nuo jo tvoros strypų viršūnės atrodė apvalios, žolėje buvo matyti takučių vingiai.

Julia Green „Labai retai. Kai mėlynas mėnulis“

4. Kartais iš sukurto vaizdo galima spręsti ir apie žmogaus gyvenimo tarpsnį. Perskaite kūrinio fragmentus, įvardykite, koks ir kokiomis nuorodomis perteikiamas veikėjo gyvenimo laikotarpis.

2) Devyni kieti, plieniniai skambalo smūgiai pažadino Liudą Vasarį iš miego. Krūptelėjęs jis atmerkė akis ir valandėlę negalėjo susivokti, kame esąs. Buvo lygiai 5 valanda šalto rudeninio ryto. Pro langą sroveno šėma, ūkanota priešsaulėtekio šviesa. Siauras, bet nuostabiai ilgas kambarys skendėjo dar šešėliuose. Tačiau Liudo kaimynai, taip pat, kaip ir jisai pažadinti negailestingo skambalo, jau spurdėjo kiekvienas prie savo lovos, ir netrukus subarškėjo metaliniai didžiulės prausyklos kranai.

Ak, juk tai seminarija! Tai jų, naujokų pirmamečių, 17 kambarys, vadinamas „labirintu“, kuriame jų ir tilpo taip pat apie septyniolika.

Vincas Mykolaitis-Putinas „Altorių šešėly“

5. Žemiau pateiktą kūrinio ištrauką papildykite detalėmis, kurios leistų numanyti kūrinio veikėjos amžių.

Kai lygiai šeštą valandą sučirškė žadintuvas, Kati jau buvo pabudusi. Net lovoj nebegulėjo. Ji stovėjo kambaryje priešais veidrodį ir plūdosi kaip vairuotojas, patekęs į grūstį. Irokėziška skiauterė vėl buvo beviltiškai sugadinta!

Kristina Nestlinger „Pirmadienį viskas kitaip“

6. Aplinkos vaizde galima atpažinti ir istorinį laikotarpį. Perskaitykite kūrinio ištrauką, įvardykite istorinį laiką ir paaiškinkite, iš kokių detalių galima jį nuspėti.

Kelias į uostą buvo užkimštas vežimų ir pėsčiųjų. Pilki mūrai palei akmenimis grįstą gatvę buvo išvarpyti kulku, be durų ir langų. Jų vidaus kambariai žiojėjo atviri kaip suirusių lėlių namų.

*Mačiau puikų raudonmedžio stalą su rašomąja mašinėle ant jo, viršum jo – vėjo siūbuojamą liustrą. Ant suskilusios parfumerijos vitrinos plakėsi išblukęs ir įplyšęs plakatas su Hitlerio atvaizdu. Jis ragino: Volk ans Gewehr! Žmonės, prie ginklo!
Ar Lietuva su Lenkija irgi taip baisiai atrodo?*

Rūta Šepetys „Druska jūrai“

7. Perkurkite pavaizduotą erdvę, išblukindami istorinio laiko detales ir papildydami ją metų, paros laiko vaizdais.

Tremties metai vakarų Vokietijoje eina prie galo. Po dideliausių pastangų, pasisekimų ir nepasisekimų, turbūt dar šįmet išplauksim į USA.

Gaila man bus palikti Pfulingeną. Tas mielas lagerio kiemas, vaikų rojus. Didelių kaštanų tamsus pavėsis. Kaštonai krenta, vaikai krykščia. Čia eina, praeina didelės gavos, mylimi veidai, čia stoviniuoja ir mažesni ponai bajorai. Čia vaikšto asmenybės ir kurmiukai ar pikto prisisiurbusios dėlės. Štai praeina didelė, kiek sulinkusi, dvasinga dr. Paplausko-Ramūno figūra, štai nedidelis, bet su didele siela ir galva Mečys Mackevičius, štai bulves veža mano mielas mokytojas prof. Brazaitis, štai atvažiuoja Raudojojo Kryžiaus mašina, iš kurios išlipa Jasaičiai. Ach, daug ką čia gali matyti ir taip dažniausiai praeiti ir nueiti, taip kaip ir visos mano laikinosios ir brangios dienos eina ir nueina sau nebegrįžtamai, kai kurios tik žavų įspūdį palikdamos.

Marija Gimbutienė „Dienoraštis ir prisiminimai“

Ta pati erdvė veikėjų akimis.

8. Kiekvienas matydamas tą pačią vietą atkreipia dėmesį į skirtingus dalykus. Pavyzdžiui, vienaip tą patį namą matys jo šeimininkas, kitaip – jo vaikas, dar kitaip – atvykęs svečias.

5–7 sakiniiais aprašykite erdvę skirtingų veikėjų akimis.

9. Erdvę matote taip, kaip jaučiatės. Perskaite fragmentą, nusakykite, kokiomis detalėmis perteikta veikėjo nuotaika.

1) Metro traukinys džergždamas nubildėjo tolyn nuo Mamelės ir Ingvės. Virš beprotiškų aukštų pietinio priemiesčio namų, giraičių su dviračių takeliais, nepraustų triaukščių pastatų bei išgražintų namukų tvyrojo nyki šviesa. Popiečio saulė atsispindėjo lange, o aš galvojau apie savo padėtį.

Ulf Stark „Ištižėliai ir pramuštgalviai“

10. Prieš atlikdami kūrybinę užduotį – trumpametražinio filmo erdvės pasirinktos veikėjos akimis aprašymą – apibendrinkite, ko išmokote, atlikdami užduotis.

Atlikdami 1 – 3 užduotis _____

6 – 7 užduotis _____

4 – 5 užduotis _____

7 – 8 užduotis _____